

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Frygt og bæven

Citation: Kierkegaard, Søren: "Frygt og bæven", i Kierkegaard, Søren: *Frygt og bæven*, udg. af Lars Petersen ; Merete Jørgensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 335. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kierkegaard02val-shoot-idm140578675186016/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Frygt og bæven

8. Mellem himmel og jord

I *Begrebet Angst* står: »Dersom et Menneske var et Dyr eller en Engel, da vilde han ikke kunne ængstes. Da han er en Synthese, kan han ængstes, og jo dybere han ængstes, jo større Menneske» (SV IV 465). Tilsvarende hedder det i *Syddommen til Døden* om fortvivlelsen: »Muligheden af denne Sygdom er Menneskets Fortrin for Dyret» (174). Den indbyggede engel giver mennesker mulighed og frihed, men skaber også angst og fortvivlelse, for nok kan mennesket lufte sig fra det jordiske, men opdager netop derved sin tøjring til dette, og derfor bliver enhver stræben, hvor mennesket ved egen hjælp søger opad, i sidste instans håbløs. Der forgæves forsøg på at løsrive sig fra det jordiske er samtidig et forgæves forsøg på at løsrive selvet fra den Gud, der har tøjret det til det jordiske: »Det fortvivlede Selv bygger altsaa bestandigt kun Luftcasteller, og fæjter bestandigt blot i Luften» (223).

Fortvivlelsen kan kun hæves ved, at den fortvivlede finder den rette balance eller »Ligevægt» (173) mellem det jordiske og det himmelske, og denne balance kan den fortvivlede ikke finde ved sig selv, fordi forholdet mellem det jordiske og det himmelske set fra en menneskelig synsvinkel er en modsigelse og derfor indebærer, at enten må man stræbe mod det himmelske, kun for ustandselig at se sin stræben dementeret af det jordisks dødvægt, eller også må man blive ved jorden og fortrænge alle sine inderste drømme om at storme himlen. Kun ved troen på den Gud, der oprindeligt satte syntesen i det rene Forhold» (175), men dernæst slap »det ud af sin Haand» (175) for at lade mennesket stå på egne og åbenbart vaklende ben – kan mennesket komme i balance med sig selv. Dette indebærer så, at et stolt selv troende må ydmyge sig under sin »Svaghed» (216) eller under en »Qval» (232) og overtage denne kval »som hørende med til Selvet» (smst.) (og her har S.K. altså ladet sig selv indlægge blandt Anti-Chimacus' patienter, jf. *Pap.* X 2 A 204: »jeg, Udgiveren, er ikke Lægen, jeg er en af de Syge») eller acceptere »dette Ydmygende at maatte tage mod Hjælpen ubetinget paa enhver Maade, at blive som et Intet i »Hjælperens» Haand, for hvem Alt er muligt» (225). Tilsvarende hedder det i »*Ypperstepræsten*» . . . : »at opløftes til Gud er kun muligt ved at stige ned; saaledet som Vandet forandrer sin Natur og

løber op ad Bjergene, saa lidet kan det lykkes et Menneske at opløfte sig til Gud – ved Stoithed» (301).

Når man tænker på begrebet synd, vil man ofte opfatte det således, at det er dyret i mennesket, der syndet, mens englen drager det mod dyden. Men i fremstillingen af synd i *Sygdommen til Døden* er det englen, der er synderen: »Synd er ikke Kjød og Blods Vildhed, men er Aandens Samtryk deri» (235). Dette hænger sammen med, at syndens modsætning her ikke er dyd, men er den tro, hvor det er englen, der må ydmyge sig for Gud. I denne fremstilling af synd drejer det sig ikke om at udpege enkelte synder, men om at definere synden som en eksistentiel tilstand. Afgørende er det, at der først er tale om synd i egentlig forstand, når synderen ser sig bevidst at være til for Gud» (234), ligesom der først er tale om egentlig fortvivelse, når den fortvivlede er bevidst om, at hans fortvivelse er eksistentiel: »Det der maa sees paa, er at Selvet har Forestillingen om Gud, og at det saa dog ikke vil som han vil, saa dog er ulydigt» (234). Og som det gælder fortvivelsen, således gælder det også for synden, at man kun kan komme ud af den ved først at blive bevidst om, hvor dybtgående den er. Derfor står der i »*Yppersteprestene* ... »Herre Jesus Christus, lad Du Din hellige Aand ret oplyse og overbevise os om vor Synd (...)» (296).

Den rette balance mellem det jordiske og det himmelske er hos S.K. selvfølgelig ikke noget kompromis, men en forening af to modsatte yderligheder i en samtidig, *maksimal* realisering af dem begge, hvilket naturligvis svarer til paradokset. F.eks. gælder det om viljen, at den skal blive »bestandigt i samme Grad concret som abstract, saa den, jo mere den uendeliggjøres i Forsæt og Beslutning, bliver desto mere og mere sig selv ganske nærværende og samtidig i den lille Deel af Opgaven, som lader sig udføre nu strax (...) endnu idag, endnu i denne Time, endnu i dette Øieblik» (189). I denne lykkelige forening er det lille jordiske liv helt nærværende for sig selv i hvert øjeblik, *fordi* det er gennemlyst af evighed. Englen og dyret er hermed i fuldstændig forståelse med hinanden, *fordi* de er i fuldstændig forståelse med Gud. Men denne hvilen i troens gennemsigtighed kan altid kun være en skrøbelig og sårbar tilstand, der i ethvert øjeblik må vindes i kamp mod sygdommen til døden: »hvis det skal være sandt, at et Menneske ikke er fortvivlet, maa han i ethvert Øieblik tilintetgjøre Muligheden» (175). Tilsvarende skriver S.K. om *Frygt og Bæven*'s absurde tro:

«Idet den Troende troer er det Absurde ikke det Absurde - Troen forvandler det; men i ethvert svagt Øieblik er det ham igjen mere ell. mindre det Absurde. Troens Lidenskab er den eneste der magter det Absurde» (*Pap. X 6 B 79*).

9. Kierkegaard mellem fortid og fremtid

Når Freud og Heidegger er blevet nævnt ovenfor, så skyldes det selvfølgelig, at S.K. for en historisk betragtning peger fremad; hans indtrængende analyser af det problematiske ved selve det at eksistere som menneske og hans afsløringer af, at der bag menneskers «illusoriske Tryghed og Ro» skjuler sig angst og fortvivlelse, er i dette hårdt prøvede og usikre århundrede blevet oplevet som særdeles *nutidige*. Men i stedet for at forfælde til banal imponeret over dette geni, der voksede ud af sin egen tid og langt ind i fremtiden, så er det mere i S.K.s ånd, at man her standser op og *undrer* sig. Vi kan nemlig ikke bare uden videre tage S.K. til os som «vores egen».

Selv peger S.K. i høj grad *tilbage*; han opfattede ofte sig selv som den, der i en opløsningens og ligegyldighedens tid søgte tilbage mod tider, hvor man efter hans opfattelse havde et sandere syn på kristendom og på det at være menneske, hvor man, for at sige det kort, tvivlede mere på mennesket og troede mere på Gud. S.K. protesterer da også mod de tendenser i hans egen tid, der varsler en ny tid: det gælder (i *Syddommen til Døden*) den nye grundlov og tidens forherligelse af mennesket på bekostning af Gud. At søge det egentlige, det fundamentale, er for S.K. altid at søge tilbage, at søge væk fra den «ved megen Viden forvirrede» tid (*Syddommen til Døden* 244). Det drejer sig i S.K.s forfatterskab ikke om at «gjøre noget nyt Forslag, nogen uhort Opdagelse, eller stifte et nyt Partie og ville gaae videre (men om) at ville solo lase de individuelle, humane Existens-Forholds Urskrift, det Gamle, Bekjendte og fra Fædrene Overleverede, igjennem endnu engang om muligt paa en inderligere Maade» (*SV VII 620*).

Når S.K. alligevel kommer til at pege fremad, så skyldes det bl.a. netop hans koncentration om det egentlige, det nøgne. Man kan måske sige, at han læser det overleverede så inderligt, at der kun bliver det væsentlige tilbage: det enkelte menneskes nøgne oplevelse af at være til som levende (og dermed døende) – og dette menneskes per-